

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)

23 päivänä lokakuuta 2003 *

Yhdistetyissä asioissa C-4/02 ja C-5/02,

jotka Verwaltungsgericht Frankfurt am Main (Saksa) on saattanut EY 234 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevissa asioissa

Hilde Schönheit

vastaa

Stadt Frankfurt am Main (C-4/02)

ja

Silvia Becker

vastaa

Land Hessen (C-5/02)

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

ennakkoratkaisun EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan (EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—EY 143 artiklalla), EY:n perustamissopimuksen 119 artiklasta tehdyn pöytäkirjan, joka on liitetty EY:n perustamissopimukseen Euroopan unionista tehdyllä sopimuksella (ja josta on tullut EY 141 artiklasta tehty pöytäkirja), EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevista kysymyksistä 19 päivänä joulukuuta 1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY (EYVL 1979, L 6, s. 24), miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta ammatillisissa sosiaaliturvajärjestelmissä 24 päivänä heinäkuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/378/ETY (EYVL L 225, s. 40), sellaisena kuin se on muutettuna neuvoston 20.12.1996 antamalla direktiivillä 96/97/EY (EYVL 1997, L 46, s. 20), ja todistustaakasta sukupuoleen perustuvissa syrjintätapauksissa 15 päivänä joulukuuta 1997 annetun neuvoston direktiivin 97/80/EY (EYVL 1998, L 14, s. 6) tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: A. La Pergola (esittelevä tuomari), joka hoitaa viidennen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit P. Jann ja S. von Bahr,

julkisasiamies: L. A. Geelhoed,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies H. A. Rühl,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Hilde Schönheit, edustajanaan Rechtsanwältin A. Fischer (C-4/02),

— Silvia Becker, edustajanaan Rechtsanwältin A. Kähler (C-5/02),

- Saksan hallitus, asiamiehinään W.-D. Plessing ja M. Lumma (C-4/02 ja C-5/02),
- Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään N. Yerrell ja H. Kreppel (C-4/02 ja C-5/02),

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Beckerin, edustajinaan Justiziar Schröder ja Rechtsanwältin Kähler, ja komission, asiamiehenään F. Hoffmeister, 6.3.2003 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 22.5.2003 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Verwaltungsgesicht Frankfurt am Main on esittänyt 12.11.2001 tekemillään päätöksillä, joista asiassa C-4/02 esitetty on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 9.1.2002 ja asiassa C-5/02 esitetty 10.1.2002, EY 234 artiklan nojalla 11 ennakkoratkaisukysymystä EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan (EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—EY 143 artiklalla), EY:n perustamissopimuksen 119 artiklasta tehdyn pöytäkirjan, joka on liitetty EY:n perustamissopimukseen Euroopan unionista tehdyllä sopimuksella (ja josta

on tullut EY 141 artiklasta tehty pöytäkirja), EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan, miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä 19 päivänä joulukuuta 1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY (EYVL 1979, L 6, s. 24), miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta ammatillisissa sosiaaliturvajärjestelmissä 24 päivänä heinäkuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/378/ETY (EYVL L 225, s. 40), sellaisena kuin se on muutettuna neuvoston 20.12.1996 antamalla direktiivillä 96/97/EY (EYVL 1997, L 46, s. 20; jäljempänä direktiivi 86/378/ETY), ja todistustaakasta sukupuoleen perustuvissa syrjintätapauksissa 15 päivänä joulukuuta 1997 annetun neuvoston direktiivin 97/80/EY (EYVL 1998, L 14, s. 6) tulkinnasta.

- 2 Nämä kysymykset on esitetty asioissa, joissa asianosaisina ovat Hilde Schönheit ja Stadt Frankfurt am Main (asia C-4/02) sekä Silvia Becker ja Land Hessen (asia C-5/02) ja joissa on kyse kantajien eläkeoikeuksien vahvistamisesta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Yhteisön lainsäädäntö

EY:n perustamissopimus

- 3 EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan ensimmäisessä ja toisessa kohdassa määrätään seuraavaa:

”Jokainen jäsenvaltio huolehtii ensimmäisen vaiheen aikana miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamisesta ja pitää sen voimassa sen jälkeen.

Tätä artiklaa sovellettaessa palkalla tarkoitetaan tavallista perus- tai vähimmäispalkkaa ja muuta korvausta, jonka työntekijä suoraan tai välillisesti saa työnantajaltaan työstä tai tehtävästä rahana tai luontoisetuna.”

- 4 Amsterdamin sopimuksen tultua voimaan 1.5.1999 EY 141 artiklassa määrätään seuraavaa:

”1. Jokainen jäsenvaltio huolehtii sen periaatteen noudattamisesta, jonka mukaan miehille ja naisille maksetaan samasta tai samanarvoisesta työstä sama palkka.

2. Tässä artiklassa palkalla tarkoitetaan tavallista perus- tai vähimmäispalkkaa ja muuta korvausta, jonka työntekijä suoraan tai välillisesti saa työnantajaltaan työstä tai tehtävästä rahana tai luontoisetuna.

— — ”

- 5 EY 141 artiklan 1 kohta ja 2 kohdan ensimmäinen alakohta ovat siis olennaisilta osiltaan samanlaiset kuin perustamissopimuksen 119 artiklan ensimmäinen ja toinen kohta.

- 6 EY 141 artiklasta tehdyssä pöytäkirjassa todetaan seuraavaa:

”Sovellettaessa 141 artiklaa korvauksena ei pidetä ammatillisen sosiaaliturvajärjestelmän mukaisia etuuksia, jos ja sikäli kuin niiden voidaan osoittaa olevan 17 päivää toukokuuta 1990 edeltävältä työskentelykaudelta, paitsi kun on kyse työntekijöistä tai heidän jälkeensä etuuteen oikeutetuista, jotka ovat ennen tätä ajankohtaa panneet vireille oikeudenkäynnin tai esittäneet vastaavan vaatimuksen asiaan sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti.”

- 7 EY 141 artiklasta tehty pöytäkirja on sitä lukuun ottamatta, että viittaus perustamissopimuksen 119 artiklaan on korvattu viittauksella EY 141 artiklaan, samanlainen kuin Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 119 artiklasta tehty pöytäkirja N:o 2, joka on liitetty Euroopan unionista 7.2.1992 tehtyyn sopimukseen (jäljempänä pöytäkirja N:o 2).

Direktiivi 79/7/ETY

- 8 Direktiiviä 79/7/ETY sovelletaan sen 3 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan lakisääteisiin järjestelmiin, jotka antavat turvaa muun muassa vanhuuden varalta.
- 9 Direktiivin 79/7/ETY 4 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi eikä välillisesti etenkin siviilisäädyn tai perheaseman perusteella eikä varsinkaan, kun on kysymyksessä:

- järjestelmien soveltamisala ja niiden piiriin pääsemisen edellytykset;
- velvollisuus osallistua rahoitukseen ja maksuosuuksien laskentaperusteet;
- etuuksien, aviopuolisosta ja huollettavista johtuvat lisät mukaan lukien, laskentaperusteet sekä etuuksiin olevan oikeuden kestoa ja jatkumista koskevat edellytykset.”

Direktiivi 86/378/ETY

10 Direktiivin 86/378/ETY 2 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”’Ammatillisilla sosiaaliturvajärjestelmillä’ tarkoitetaan järjestelmiä, joita direktiivi 79/7/ETY ei koske ja joiden tarkoituksena on antaa palkansaajille ja itsenäisille ammatinharjoittajille yrityksessä tai yritysryhmässä, taloudellisen toiminnan alueella tai ammattialalla tai ammattialojen ryhmässä etuudet, jotka täydentävät lakisääteisiin sosiaaliturvajärjestelmiin kuuluvia etuuksia tai korvaavat ne, riippumatta siitä, onko näiden järjestelmien piiriin kuulumisen pakollista tai vapaaehtoista.”

11 Direktiivin 86/378/ETY 4 artiklassa säädetään seuraavaa.

”Tätä direktiiviä sovelletaan:

a) ammatillisiin järjestelmiin, jotka antavat turvaa seuraavien tapausten varalta:

— —

— vanhuus, varhaiseläkkeelle siirtyminen mukaan lukien,

— — ”

12 Direktiivin 86/378/ETY 5 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Seuraavissa säännöksissä säädetyn edellytyksin tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä etenkin siviilisäädyn tai perheaseman perusteella eikä varsinkaan, jos kysymyksessä on:

— —

— etuuksien laskentaperusteet — — ”

13 Direktiivin 86/378/ETY 6 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tasa-arvoisen kohtelun periaatteen vastaisiin säännöksiin kuuluvat ne, jotka välittömästi tai välillisesti perustuvat sukupuoleen, etenkin siviilisäätöön tai perheasemaan, ja joilla:

— —

- h) asetetaan erilaiset tasot etuuksille muissa kuin sellaisissa tapauksissa, joissa on tarpeen ottaa huomioon sukupuolen mukaan erilaiset vakuutusmatemaattiset tekijät maksuosuuksien mukaan määritellyissä järjestelmissä.

Etuuksien mukaan määritellyissä järjestelmissä tietyt osat (joista esimerkkejä liitteinä) voivat olla erisuuruisia, jolloin summien erot johtuvat sukupuolten mukaan erilaisten vakuutusmatemaattisten perusteiden käytöstä aikana, jolloin järjestelmän rahastointi on toteutettu;

— — ”

Direktiivi 97/80/EY

14 Direktiivin 97/80/EY 2 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Edellä 1 kohdassa tarkoitetun tasa-arvoisen kohtelun periaatteen mukaisesti on kyse välillisestä syrjinnästä, jos jokin näennäisesti tasapuolinen käytäntö, säännös tai peruste vaikuttaa haitallisesti huomattavasti suurempaan osaan toista sukupuolta olevia henkilöitä, jollei kyseinen säännös, peruste tai käytäntö ole tarkoituksenmukainen ja tarpeellinen eikä sitä voida perustella asianosaisten sukupuoleen liittymättömillä puolueettomilla tekijöillä.”

15 Direktiiviin 97/80/EY 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on kansallisten oikeudenkäyttöjärjestelmiensä mukaisesti toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kun henkilö, joka katsoo kärsineensä siitä, että häneen ei ole sovellettu tasa-arvoisen kohtelun periaatetta, esittää tuomioistuimessa tai muussa toimivaltaisessa elimessä toiseikkoja, joiden perusteella voidaan olettaa, että kyseessä on välitön tai välillinen syrjintä, vastaajan on näytettävä toteen, ettei tasa-arvoisen kohtelun periaatetta ole rikottu.

2. Tämä direktiivi ei estä jäsenvaltioita saattamasta voimaan kantajalle edullisempia todistusoikeudellisia säännöksiä.

3. Jäsenvaltiot voivat jättää soveltamatta 1 kohtaa menettelyihin, joissa tuomioistuimen tai muun toimivaltaisen elimen on selvitettävä tosiseikat.”

Kansallinen lainsäädäntö

- 16 Fünftes Gesetz zur Änderung diensrechtlicher Vorschriften -nimisellä 25.7.1984 annetulla lailla (viides laki, jolla muutetaan virkamiehiä koskevia säännöksiä; BGBl. I, s. 998; jäljempänä vuoden 1984 muutoslaki) lisättiin Gesetz über die Versorgung der Beamten und Richter in Bund und Ländern -nimisen 24.8.1976 annetun lain (laki valtion ja liittovaltioiden virkamiesten ja tuomareiden eläkkeistä; BGBl. I, s. 3839; jäljempänä BeamtVG) 14 §:n, jonka otsikkona on ”Eläkkeen suuruus”, 1 momentin ensimmäisen virkkeen toiseen lauseeseen säännös, jonka nojalla sellaisten virkamiesten, jotka ovat olleet palkattomalla virkavapaalla tai joiden työaikaa on lyhennetty perhepoliittisista syistä ja erityislomista annetun asetuksen perusteella, eläkettä leikataan (jäljempänä eläkkeen leikkaus).
- 17 BeamtVG:n 14 §:n 1 momentissa, sellaisena kuin se on muutettuna vuoden 1984 muutoslailla ja kuin sitä on sovellettu 1.8.1984—31.12.1991 (jäljempänä BeamtVG:n 14 §:n vanha versio), säädettiin seuraavaa:

”Eläkettä kertyy eläkkeeseen oikeuttavan palvelusajan kymmeneltä ensimmäiseltä vuodelta 35 prosenttia, ja kultakin tämän ylittävältä palvelusvuodelta eläkettä kertyy 2 prosenttiyksikköä 25. palvelusvuoden loppuun saakka ja tämän jälkeen 1 prosenttiyksikköä siihen saakka, kunnes 75 prosentin suuruinen enimmäismäärä on saavutettu — — ; osa-aikaisen työskentelyn, lyhennetyn työajan tai virkavapaan osalta eläkeprosenttia, joka ilman näitä viranhoidosta myönnettäviä vapautuksia lasketaan ensimmäisen virkkeen mukaisesti, pienennetään enimmäismäärää laskettaessa samassa suhteessa kuin eläkkeeseen oikeuttava palvelusaika on siihen aikaan nähden, joka ilman näitä vapautuksia olisi kertynyt — — ilman, että eläkeprosentti voi olla vähemmän kuin 35 tai enemmän kuin 75 — — .”

- 18 Vuoden 1984 muutoslailla käyttöön otettu eläkkeen leikkaus, jota sovellettiin BeamtVG:n 14 §:n vanhan version degressiiviseen eläkekertymätaulukkoon,

poistettiin Fünftes Gesetz zur Änderung besoldungsrechtlicher Vorschriften -nimisen 28.5.1990 annetun lain (viides laki, jolla muutetaan palkkaa koskevia säännöksiä), joka tuli voimaan 1.1.1992 (BGBl. I, s. 967; jäljempänä palkkasäännösten muuttamista koskeva vuoden 1990 laki) 14 §:n 16 kohdalla.

19 BeamtVG:n 14 §:n vanhan version degressiivinen eläkekertymätaulukko on korvattu eläkeoikeuksien lineaarista kertymistä koskevalla järjestelmällä.

20 BeamtVG:n 14 §:ssä, jonka otsikkona on ”Eläkkeen suuruus”, 1.1.1992 lähtien sovelletussa versiossa (jäljempänä BeamtVG:n 14 §:n uusi versio) säädetään seuraavaa:

”1) Eläkettä kertyy jokaiselta eläkkeeseen oikeuttavalta palvelusvuodelta 1,875 prosenttia eläkkeeseen oikeuttavasta palkasta — — kuitenkin enintään 75 prosenttia — — .”

21 BeamtVG:n 85 §:ssä, jonka otsikkona on ”31.12.1991 palveluksessa olleiden virkamiesten eläkeprosentti”, säädetään, sellaisena kuin se on muutettuna palkkasäännösten muuttamista koskevalla vuoden 1990 lailla, seuraavaa:

”1) Jos virkasuhde — — oli voimassa jo 31.12.1991, oikeus tähän mennessä kertyneeseen eläkeprosenttiin säilyy. Eläkkeeseen oikeuttava palvelusaika ja eläkeprosentti lasketaan 31.12.1991 asti voimassa olleen lainsäädännön mukaisesti; 14 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen toista ja kolmatta lausetta ei sovelleta tältä osin. Edellä ensimmäisen ja toisen virkkeen mukaisesti laskettu eläkeprosentti nousee jokaiselta vuodelta, jota 1.1.1992 jälkeen pidetään siitä alkaen sovelletun lainsäädännön mukaisena eläkkeeseen oikeuttavana palvelusaikana, yhdellä prosenttiyksiköllä eläkkeen

perustana olevasta palkasta, kuitenkin niin, että sen määräksi tulee enintään 75; — —

— —

- 4) Eläkettä laskettaessa käytetään edellä 1, 2 tai 3 momentin mukaisesti laskettua eläkeprosenttia, jos se on korkeampi kuin se eläkeprosentti, joka saadaan tämän lain mukaan laskettuna koko eläkkeeseen oikeuttavalle palvelusajalle. Edellä 1 momentin mukaisesti saatu eläkeprosentti ei saa ylittää sitä eläkeprosenttia, joka saadaan soveltamalla 31.12.1991 asti voimassa ollutta lainsäädäntöä.

— — ”

- 22 BeamtVG:n 6 §:ssä, jonka otsikkona on ”Säännönmukainen eläkkeeseen oikeuttava palvelusaika”, säädetään sen 16.3.1999 julkaistussa versiossa (BGBl. I, s. 322, 847, 2033) seuraavaa:

”1) Eläkkeeseen oikeuttavana palvelusaikana pidetään aikaa, jonka virkamies on virkasuhteessa työskennellyt ensimmäisen virkasuhteen alkamisesta lähtien julkis-oikeudellisen työnantajan palveluksessa Saksan alueella. Tämä ei koske sitä aikaa, jonka

— —

5. virkamies on ollut palkattomalla virkavapaalla

— —

Osa-aikainen työskentely oikeuttaa eläkkeeseen vain lyhennetyn työajan ja säännöllisen työajan välisen suhdeluvun mukaisesti. — — ”

Kansallisen tuomioistuimen käsiteltävänä olevat asiat ja ennakkoratkaisukysymykset

Asia C-4/02

- 23 Hilde Schönheit, joka on syntynyt 12.7.1939, tuli Frankfurt am Mainin kaupungin palvelukseen 1.4.1966 sosiaalityöntekijäksi, ja hän toimi ensin työsuhhteissa olevana toimihenkilönä ja sitten 1.1.1984 alkaen virkamiehenä.
- 24 Schönheit työskenteli 30.6.1992 asti kokoaikaisesti. 1.7.1992—31.12.1995 hän työskenteli osa-aikaisesti. Tämän jälkeen hän oli palkattomalla virkavapaalla puoli vuotta (1.1.1996—30.6.1996), minkä jälkeen hän työskenteli taas osa-aikaisesti. Schönheitin työnantaja siirsi 12.7.1999 tekemällään päätöksellä Schönheitin tämän pyynnöstä työkyvyttömyyden takia varhennetulle eläkkeelle 1.8.1999.

- 25 Frankfurt am Mainin kaupunki vahvisti myöskin 12.7.1999 tekemällään päätöksellä Schönheitin eläkkeen suuruudeksi 65,80 prosenttia hänen viimeisestä eläkkeen perustana olevasta palkastaan.
- 26 Tämä eläkeprosentti laskettiin seuraavalla tavalla.
- 27 Ensimmäisessä vaiheessa Frankfurt am Mainin kaupunki laski asianosaisen säännönmukaisen eläkkeeseen oikeuttavan palvelusajan (jäljempänä todellinen palvelusaika) BeamtVG:n 6 §:n nojalla ja kertoi tämän palvelusajan BeamtVG:n 14 §:n uudessa versiossa säädetyllä prosenttiluvulla 1,875, mistä saatiin tulokseksi eläkeprosentti 56,99.
- 28 Koska Schönheit oli jo 31.12.1991 virkamies, Schönheitin työnantaja laski toisessa vaiheessa BeamtVG:n 85 §:n 4 momentin ensimmäisen virkkeen nojalla eläkeprosentin, joka BeamtVG:n 85 §:n 1 momentissa säädettyä laskentatapaa käyttäen voitaisiin katsoa kertyneen asianosaiselle. Tätä laskentatapaa käyttäen eläkeprosentiksi tuli 70,79.
- 29 Kolmannessa vaiheessa Schönheitin työnantaja laski BeamtVG:n 85 §:n 4 momentin toisen virkkeen nojalla eläkeprosentin, jota olisi sovellettu asianosaiseen 31.12.1991 saakka voimassa olleiden säännösten nojalla eli soveltaen BeamtVG:n 14 §:n vanhaa versiota, mukaan lukien eläkkeen leikkausta. Tätä varten työnantaja ensin laski eläkeprosentin, johon asianosaisella olisi ollut oikeus, jos niitä virkavapauksia, joita Schönheitille oli myönnetty palvelusaikanaan, ei olisi ollut (jäljempänä fiktiivinen eläkeprosentti), eli jos asianosainen olisi työskennellyt kokoaikaisesti koko tämän ajan (jäljempänä fiktiivinen palvelusaika). Tämän fiktiivisen palvelusajan perusteella asianosaisen fiktiiviseksi eläkeprosentiksi olisi tullut 74. Frankfurt am Mainin kaupunki pienensi tämän jälkeen tätä eläkeprosenttia todellisen palvelusajan ja fiktiivisen palvelusajan välisessä suhteessa, jolloin eläkeprosentiksi saatiin 65,8.

- 30 Juuri tätä viimeksi mainittua eläkeprosenttia on BeamtVG:n 85 §:n 4 momentin toisen virkkeen mukaisesti käytetty Frankfurt am Mainin kaupungin 12.7.1999 tekemässä päätöksessä, koska tämä eläkeprosentti on pienempi kuin kyseisen pykälän 1 momentin mukaisesti laskettu eläkeprosentti.
- 31 Schönheit esitti 3.8.1999 oikaisuvaatimuksen 12.7.1999 tehdystä päätöksestä, jossa hänen eläkkeensä suuruus vahvistettiin.
- 32 Frankfurt am Mainin kaupunki hylkäsi 4.1.2000 tekemällään päätöksellä tämän oikaisuvaatimuksen.
- 33 Schönheit nosti tämän jälkeen Verwaltungsgericht Frankfurt am Mainissa 7.2.2000 kanteen, jossa hän vaati eläkeoikeuksiensa vahvistamisesta 12.7.1999 ja 4.1.2000 tehtyjen Frankfurt am Mainin kaupungin päätösten kumoamista. Lisäksi asianosainen vaati, että hänen eläkeprosenttikseen vahvistettaisiin vähintään 70,79.
- 34 Ennakkoratkaisupyyntönsä Verwaltungsgericht Frankfurt am Main katsoo, että BeamtVG:n 14 §:n vanhassa versiossa säädetty eläkkeen leikkaus, jota on sovellettu vahvistettaessa riidanalaisissa päätöksissä Schönheitin eläkeprosentti, on ristiriidassa EY 141 artiklan kanssa, koska se johtaa asianosaisen tapauksessa sukupuoleen perustuvaan välilliseen syrjintään, joka ei ole objektiivisilla syillä perusteltu.
- 35 Ennakkoratkaisupyyntön esittänyt tuomioistuin katsoo tältä osin, että riidanalainen eläkkeen leikkaus koskee vain osa-aikaisesti työskennelleitä työntekijöitä, joiden eläkettä se pienentää, ja että Hessenin osavaltion palveluksessa osa-aikaisesti työskentelevien miesten prosentuaalinen osuus on huomattavasti pie-

nempi kuin naisten osuus. Hessenin osavaltion ja kyseisessä osavaltiossa sijaitsevien kuntien ja kuntayhtymäin palveluksessa suoraan tai välillisesti työskenteleviä henkilöitä koskevien virallisten lähteiden mukaan vuonna 1993 osa-aikaisesti työskennelleistä työntekijöistä 92,05 prosenttia oli naisia. Toisten virallisten lähteiden mukaan vuonna 1996 Hessenin osavaltion 150 007 hallintovirkamiehestä 33 260 työskenteli osa-aikaisesti, ja näistä 29 236 (87,9 prosenttia) oli naisia ja 4 024 (12,1 prosenttia) miehiä.

- 36 Ennakkoratkaisupyyntöä esittänyt tuomioistuin katsoo, että ei ole olemassa mitään objektiivista syytä, jolla voitaisiin perustella tällaista erilaista kohtelua. Julkisten menojen rajoittamista koskevalla tavoitteella, johon viranomaiset ovat vedonneet otettaessa eläkkeen leikkaus käyttöön, ei ennakkoratkaisupyyntöä esittäneen tuomioistuimen mukaan voida perustella kyseistä erilaista kohtelua.
- 37 Tämä analyysi on kuitenkin ristiriidassa Bundesverwaltungsgerichtin oikeuskäytännön kanssa. Kyseisen tuomioistuimen usean viimeaikaisen ratkaisun mukaan eläkkeen aikaan suhteutettu pienennys osa-aikaisen työskentelyn ja palkattoman virkavapaan tapauksessa ei merkitse naisia välillisesti syrjivää lainvastaista toimea. Tällainen eläkkeen pienennys nimittäin on objektiivisesti perusteltu siitä syystä, että eläke on tässä tapauksessa vastike pienemmästä työpanoksesta.
- 38 Kyseisen oikeuskäytännön mukaan BeamtVG:n 14 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen toisen lauseen vanhalla versiolla on yksinomaan voitu oikaista sellaisten virkamiesten, jotka eivät ole työskennelleet koko-aikaisesti, suhteellisesti edullisempaa kohtelua, joka perustui BeamtVG:n 14 §:n vanhassa versiossa säädettyyn degressiiviseen eläkekertymätaulukoon.
- 39 Verwaltungsgericht Frankfurt am Main, joka katsoo, että pääasian ratkaisemisen kannalta merkityksellisten säännösten tulkinnasta vallitsee epäilyjä, on näin ollen

päättänyt 12.11.2001 tekemillään päätöksillä lykätä asian käsittelyä ja esittää Euroopan yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat yhdeksän ennakkoratkaisukysymystä:

- ”1) Kuuluuko Saksan Beamtenversorgungsgesetz-nimisen lain (virkamiesten eläkelaki) säännösten perusteella tapahtuva vanhuuseläkkeen myöntäminen EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan, joka on korvattu EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdalla, luettuna yhdessä direktiivin 86/378/ETY tai direktiivin 79/7/ETY säännösten kanssa, soveltamisalaa?

- 2) Onko Beamtenversorgungsgesetzin nojalla myönnettävien etuuksien osalta kysymyksessä direktiivin 86/378/ETY 6 artiklan 1 kohdan h alakohdassa tarkoitettu järjestelmä, mistä seuraa, että siitä huolimatta, että järjestelmä rahoitetaan valtion talousarvioista, etuuksien erilaisten tasojen vahvistamiseksi saadaan ottaa huomioon vakuutusmatemaattiset tekijät tai niiden kaltaiset seikat?

- 3) Pätevätkö EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan ja EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan sekä direktiivin 86/378/ETY soveltamiseksi direktiivin 97/80/EY 2 artiklan 2 kohdassa säädetty edellytykset, joiden täytyessä lähtökohtaisesti sukupuoleen perustuva välillinen syrjintä on oikeutettua, siitä riippumatta, tuleeko oikeudenkäynnissä esiin näyttötaakan helpottamista koskeva kysymys tai että tällä kysymyksellä ei ole merkitystä oikeudenkäynneissä sovellettavan virallisperiaatteen vuoksi?

- 4) Onko näennäisesti tasapuolisen perusteen käytön tarpeellisuutta oikeusnormeissa arvioitava yksinomaan lainsäätämismenettelystä ilmenevien tarkoitusten ja normin antamisen perusteena olevien perusteiden nojalla, erityisesti siltä osin kuin tällaiset tarkoitukset ja perusteet on kirjattu asiakirjoihin lainvalmisteluprosessin kuluessa ja kun niiden voidaan katsoa olleen tuolloin ratkaiseva syy norminantamiselle?

- 5) Siltä osin kuin direktiivin 97/80/EY 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuina eli sukupuoleen perustuvan välillisen syrjinnän toteamista koskevassa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä vahvistettujen perusteiden mukaisina oikeuttamisperusteina saadaan käyttää näiden tarkoitusten ja perusteiden (ks. neljäs kysymys) ohella tai niitä täydentäen vielä muita lainsäädännön lainmukaisia päämääriä, voiko kansallinen tuomioistuin selvittää itse oikeusnormin lainmukaiset päämäärät ja mahdollisesti perustella niillä erilaista kohtelua erityisesti silloin, kun se on päätnyt niihin oikeussystemaattisen päättelyn perusteella? Päteekö tähän kysymykseen annettu vastaus myös siinä tapauksessa, että tällainen päättely ei käy millään tavoin ilmi lainsäätämismenettelyn aikana asiakirjoihin kirjatusta norminantamisen taroituksista?

- 6) Voidaanko iäkkäämpien osa-aikaisesti työskennelleiden naispuolisten virkamiesten lähtökohtaisesti huonompaan asemaan asettamisen silloin, kun heidän eläkeprosenttinsa vahvistetaan heidän viimeisen palkkansa perusteella, katsoa olevan tarpeellista lainmukaisen päämäärän saavuttamiseksi, kun sen tarkoituksena on sellaisen vähimmäiseläkkeen korjaaminen, jossa ei kymmenen ensimmäisen palvelusvuoden osalta oteta huomioon työajan lyhentämistä, vaikka virkamiesten eläke-etuudet rahoitetaan yksinomaan yleisestä talousarviosta ilman, että naispuoliset virkamiehet itse maksaisivat sitä varten maksuosuuksia? Voidaanko tämän tarpeellisuus perustella — mahdollisesti täydentävästi — eläke-etuuksien avustusluonteisuudella ja sillä, että ne kuuluvat perustuslain 33 §:n 5 momentin mukaisiin virkamieskuntaa koskeviin perinteisiin periaatteisiin?

- 7) Jos kuudennessa kysymyksessä tarkoitetun tarpeellisuuden on katsottava olevan olemassa, voidaanko se, että sellaisten iäkkäämpien mies- ja naispuolisten virkamiesten, joilla on oikeus huomattavasti suurempiin etuuksiin kuin eläkkeeseen oikeuttavan vähintään kymmenen palvelusvuoden perusteella maksettavaan vähimmäiseläkkeeseen, eläkeprosenttia pienennetään heidän aikaisemman osa-aikaisen työskentelynsä takia, katsoa vielä tarkoituksenmukaiseksi (oikeassa suhteessa olevaksi), jos pienennystä ei oteta huomioon ainoastaan lyhentyneen työajan määrällä lineaarisesti vaan sen lisäksi otetaan asianomaisten kannalta epäedullisella tavalla huomioon kokoaikaisen työskentelyn keston ja osa-aikaisen työskentelyn keston välinen

suhde, vaikka iäkkäämpien nais- ja miespuolisten virkamiesten osalta ei enää myönnetä mahdollisesti kohtuuttoman edullista vähimmäiseläkettä, jonka osalta ei oteta huomioon heidän työaikansa lyhentymistä? Eikö tällaisessa yhteydessä olisi tarkoituksenmukaista (tarkoituksenmukaisempaa) luopua eläkeprosentin suhteettomasta pienentämisestä elin- ja virkavuosiltaan iäkkäämpien nais- ja miespuolisten virkamiesten osalta ja tyytyä sen sijasta pelkästään pienentämään vähimmäiseläkettä suhteellisesti?

- 8) Voidaanko henkilöstöhallinnon lisäkustannuksilla, jotka aiheutuvat siitä, että töihin pyritään ottamaan lisää henkilöitä lisäämällä osa-aikaista työskentelyä verrattuna siihen asti vallinneeseen tilanteeseen, joka perustui pääasiassa kokoaikaiseen työskentelyyn, talousarvioin mukaisten virkojen ja työpaikkojen lukumäärän säilyessä lähtökohtaisesti samana, perustella tarvetta saattaa nämä kustannukset osa-aikaisesti työskennelleiden henkilöiden kannettavaksi pienentämällä heidän eläkeprosenttiaan suhteettomasti, kuten BeamtVG:n 14 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen toisessa ja kolmannessa lauseessa, sellaisena kuin se oli voimassa 31.12.1991 asti, on tehty?
- 9) Onko tällaisten kustannusten huomioon ottamisen tarve (kahdeksas kysymys) tarkoituksenmukaista, jos henkilöstöhallinnon lisäkustannukset saatetaan yksinomaan aikaisempien osa-aikaisesti työskennelleiden työntekijöiden ja siten lähes kokonaan naisten kannettavaksi, vaikka lain säätämisajankohtana osa-aikatyöskentelymahdollisuuksien laajentamisen ensisijaisena tarkoituksena oli yleisen työttömyyden vähentäminen pienentämällä osittain julkishallinnon palvelukseen pyrkivien mies- ja naispuolisten työnhakijoiden hyvin suurta määrää?”

Asia C-5/02

⁴⁰ Silvia Becker, joka on syntynyt 15.7.1951, on ollut 23.8.1971 lähtien Hessenin osavaltion palveluksessa virkamiehenä toimien opettajana. 1.8.1981—31.7.1989

Becker työskenteli osa-aikaisesti. 1.8.1989—31.7.1995 hän oli palkattomalla virkavapaalla ja 1.8.1995—31.1.2000 hän työskenteli jälleen osa-aikaisesti. Hessenin osavaltio siirsi Beckerin 1.2.2000 tämän työkyvyttömyyden takia varhennetulle eläkkeelle.

- 41 Regierungspräsidium Darmstadt (Saksa) vahvisti 5.1.2000 tekemällään päätöksellä Beckerin eläkkeen suuruudeksi 52,18 prosenttia hänen viimeisestä eläkkeen perustana olevasta palkastaan.
- 42 Tämä eläkeprosentti laskettiin seuraavalla tavalla.
- 43 Ensimmäisessä vaiheessa Regeriungspräsidium Darmstadt laski asianosaisen todellisen palvelusajan BeamtVG:n 6 §:n nojalla ja kertoi tämän ajan BeamtVG:n 14 §:n uudessa versiossa säädetyllä prosenttiluvulla 1,875, mistä saatiin eläkeprosentiksi 47,31.
- 44 Koska asianosainen oli jo 31.12.1991 ollut virkamies, Beckerin työnantaja laski toisessa vaiheessa BeamtVG:n 85 §:n 4 momentin ensimmäisen virkkeen nojalla eläkeprosentin, joka BeamtVG:n 85 artiklan 1 kohdassa säädettyä laskentatapaa soveltaen voitaisiin katsoa kertyneen asianosaiselle. Tätä laskentatapaa käyttäen eläkeprosentiksi tuli 57,94.
- 45 Kolmannessa vaiheessa Beckerin työnantaja laski BeamtVG:n 85 §:n 4 momentin toisen virkkeen nojalla eläkeprosentin, jota olisi sovellettu asianosaiseen 31.12.1991 saakka voimassa olleiden säännösten nojalla eli soveltaen

BeamtVG:n 14 §:n vanhaa versiota, mukaan lukien eläkkeen leikkausta. Tätä varten työnantaja ensin laski asianosaisen fiktiivisen eläkeprosentin hänen fiktiivisen palvelusaikansa perusteella. Fiktiivisen palvelusajan perusteella asianosaisen fiktiiviseksi eläkeprosentiksi olisi tullut 72. Regierungspräsidium Darmstadt pienensi tämän jälkeen tätä eläkeprosenttia tosiasiallisen palvelusajan ja fiktiivisen palvelusajan välisessä suhteessa, jolloin eläkeprosentiksi saatiin 52,18.

- 46 Juuri tätä viimeksi mainittua eläkeprosenttia on BeamtVG:n 85 §:n 4 momentin toisen virkkeen mukaisesti käytetty Regierungspräsidium Darmstadtin 5.1.2000 tekemässä päätöksessä, koska tämä eläkeprosentti on pienempi kuin kyseisen pykälän 1 momentin nojalla laskettu eläkeprosentti.
- 47 Becker teki 8.2.2000 oikaisuvaatimuksen 5.1.2000 tehdystä päätöksestä, jossa hänen eläkkeensä suuruus vahvistettiin.
- 48 Regierungspräsidium Darmstadt hylkäsi 30.11.2000 tekemällään päätöksellä tämän oikaisuvaatimuksen.
- 49 Becker nosti tämän jälkeen Verwaltungsgericht Frankfurt am Mainissa 21.12.2000 kanteen, jossa hän vaati eläkeoikeuksiensa vahvistamisesta 5.1.2000 ja 30.11.2000 tehtyjen Regierungspräsidium Darmstadtin päätösten kumoamista. Lisäksi asianosainen vaati, että hänen eläkeprosenttikseen vahvistettaisiin vähintään 57,94.
- 50 Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevassa päätöksessään Verwaltungsgericht Frankfurt am Main on esittänyt syitä, jotka ovat samanlaisia kuin sen

asiaan C-4/02 johtaneessa ennakkoratkaisupyyntöä esittämistä koskevassa päätöksessä esittämät syyt ja joiden perusteella se katsoo, että asianomaisten yhteisön määräysten ja säännösten tulkinta on tarpeen pääasian ratkaisemiseksi.

51 Niinpä Verwaltungsgericht Frankfurt am Main on 12.11.2001 tekemällään päätöksellä päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle 11 ennakkoratkaisukysymystä, joista yhdeksän ensimmäistä ovat samanlaiset kuin asiassa C-4/02 esitetyt kysymykset.

52 Asiassa C-5/02 esittämässään ennakkoratkaisupyyntöä Verwaltungsgericht Frankfurt am Main esittää erityisesti huomioita, jotka liittyvät pöytäkirjan N:o 2 ajallisiin vaikutuksiin. Kyseinen tuomioistuin esittää tältä osin, että voisi vaikuttaa vilpittömän mielen periaatteen vastaiselta soveltaa tätä pöytäkirjaa pääasiassa, koska ennen päivämäärää 17.5.1990 saksalaiset julkiset työnantajat, mukaan lukien Hessenin osavaltio, olivat jo tietoisia siitä, että eläkkeen leikkausta koskeva säännös voisi asettaa huomattavasti ja suhteettomasti epäedullisempaan asemaan osa-aikaisesti työskennelleet työntekijät, minkä vuoksi tämä leikkaus poistettiin palkkasäännösten muuttamista koskevalla vuoden 1990 lailla, jonka parlamentti hyväksyi jo 10. ja 11.5.1990, vaikka se julkaistiinkin vasta 28.5.1990.

53 Nämä huomiot ovat johdattaneet Verwaltungsgericht Frankfurt am Mainin esittämään asiassa C-5/02 yhteisöjen tuomioistuimelle niiden yhdeksän ensimmäisen kysymyksen lisäksi, jotka ovat samanlaiset kuin asiassa C-4/02 esitetyt kysymykset, seuraavat kaksi täydentävää kysymystä:

”10) Sulkeeko Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 119 artiklasta tehty pöytäkirja Euroopan unionista vuonna 1992 tehdyn sopimuksen osana (EYVL 1992, C 191, s. 3) täysin pois sen, että päivämäärää 17.5.1990 edeltävien työskentelykausien huomioon ottamista koskevia yksityiskoh-

taisia sääntöjä tutkitaan EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan (aiemmin EY:n perustamissopimuksen 119 artikla) perusteella? Onko tällainen tutkiminen kiellettyä myös silloin, kun päivämäärän 17.5.1990 jälkeen muutettiin ennen päivämäärää 17.5.1990 kertyneiden työskentelykausien huomioon ottamista [koskevia säännöksiä] mutta että näillä muutoksilla tehtiin ainoastaan osittaisia mukautuksia EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan vaatimuksiin ja jätettiin kokonaan säätämättä tiettyjen ryhmien osalta vastaavanlaisesta edullisesta mukautuksesta?

- 11) Onko lakien antamista koskevan viimeisen päivämäärän eli päivämäärän 17.5.1990 suhteen ratkaiseva se päivä, jona lait on julkaistu virallisessa julkaisussa, vai päivä, jona lakien käsittely lainsäädäntöelimissä päättyi, ja onko näin myös silloin, kun lakiin vaaditaan liittohallituksen suostumus?”

- 54 Yhteisöjen tuomioistuimen presidentin 8.2.2002 antamalla määräyksellä asiat C-4/02 ja C-5/02 yhdistettiin kirjallista ja suullista käsittelyä ja tuomion antamista varten.

Ensimmäinen ja toinen ennakkoratkaisukysymys (C-4/02 ja C-5/02)

- 55 Ensimmäisellä ja toisella ennakkoratkaisukysymyksellään, joita on syytä tarkastella yhdessä, ennakkoratkaisupyyntö esittänyt tuomioistuin tiedustelee, kuuluuko BeamtVG:ssä säädetyn järjestelmän kaltaisesta järjestelmästä maksettu eläke perustamissopimuksen 119 artiklan ja EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan soveltamisalaan sekä niiden direktiivien soveltamisalaan, jotka koskevat miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamista, ja jos vastaus on myöntävä, onko näitä määräyksiä ja säännöksiä tulkittava siten, että niiden kanssa lähtökohtaisesti on ristiriidassa BeamtVG:n 85 §:n ja BeamtVG:n 14 §:n vanhan version, kun niitä luetaan yhdessä, kaltainen lainsäädäntö, jonka perusteella sellaisten virkamiesten eläkkeen määrää pienennetään, jotka ainakin osan palvelusajastaan ovat työskennelleet osa-aikaisesti.

- 56 Tältä osin on palautettava mieliin, että arvioitaessa sitä, kuuluko eläke perustamissopimuksen 119 artiklan soveltamisalaan ja 1.5.1999 lähtien EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan soveltamisalaan, ratkaiseva merkitys voi olla ainoastaan arviointiperusteella, joka on johdettu toteamuksesta, jonka mukaan eläke maksetaan työntekijälle sen palvelussuhteen perusteella, joka yhdistää hänet aiempaan työnantajaansa, eli työtä tai tehtävää koskevalla arviointiperusteella, joka on johdettu itse edellä mainittujen määräysten sanamuodosta (ks. vastaavasti asia C-7/93, Beune, tuomio 28.9.1994, Kok. 1994, s. I-4471, 43 kohta; asia C-147/95, Evrenopoulos, tuomio 17.4.1997, Kok. 1997, s. I-2057, 19 kohta; asia C-366/99, Griesmar, tuomio 29.11.2001, Kok. 2001, s. I-9383, 28 kohta ja asia C-351/00, Niemi, tuomio 12.9.2002, Kok. 2002, s. I-7007, 45 kohta).
- 57 Tätä arviointiperustetta ei tosin voida pitää yksinomaisena, koska lakisääteisistä sosiaaliturvajärjestelmistä maksetuissa eläkkeissä voidaan ottaa huomioon työstä maksettu palkka kokonaan tai osittain (em. asia Beune, tuomion 44 kohta; em. asia Evrenopoulos, tuomion 20 kohta; em. asia Griesmar, tuomion 29 kohta ja em. asia Niemi, tuomion 46 kohta). Tällaiset eläkkeet eivät ole perustamissopimuksen 119 artiklassa tai EY 141 artiklassa tarkoitettua palkkaa (ks. vastaavasti em. asia Beune, tuomion 24 ja 44 kohta; em. asia Griesmar, tuomion 27 kohta ja em. asia Niemi, tuomion 39 kohta).
- 58 Kuitenkaan sellaiset sosiaalipoliittiset, valtionhallintoon liittyvät tai eettiset näkökohdat tai edes budjettiin liittyvät perusteet, jotka ovat vaikuttaneet tai voineet vaikuttaa järjestelmään, kun kansallinen lainsäätäjä on siitä säätänyt, eivät voi olla ratkaisevia, jos eläke koskee ainoastaan erityistä työntekijäryhmää, jos se myönnetään suoraan palveluksessaoloajan perusteella ja jos sen suuruus lasketaan virkamiehen viimeisen palkan perusteella (em. asia Beune, tuomion 45 kohta; em. asia Evrenopoulos, tuomion 21 kohta; em. asia Griesmar, tuomion 30 kohta ja em. asia Niemi, tuomion 47 kohta). Julkisen työnantajan maksama eläke on siten täysin rinnastettavissa yksityisen työnantajan entisille työntekijöilleen maksamaan eläkkeeseen (em. asia Beune, tuomion 45 kohta; em. asia Griesmar, tuomion 30 kohta ja em. asia Niemi, tuomion 47 kohta).
- 59 Sen ratkaisemiseksi, kuuluuko BeamtVG:ssä säädetyn järjestelmän kaltaisen järjestelmän nojalla maksettava eläke perustamissopimuksen 119 artiklan ja EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan soveltamisalaan, on näin ollen tarkasteltava, täyttääkö kyseinen eläke kolme edellä mainittua edellytystä.

- 60 Tältä osin on ensiksi korostettava, että yhteisöjen tuomioistuin on jo todennut, että virkamiesten, joihin sovelletaan tiettyä eläkejärjestelmää, on katsottava muodostavan erityisen työntekijäryhmän. He nimittäin eroavat jonkin yrityksen, yritysten yhteenliittymän, talouselämän jonkin alan tai yhden tai useamman ammattiryhmän työntekijöistä vain sellaisten heille ominaisten erityispiirteiden perusteella, jotka säätelevät heidän palvelussuhdettaan valtioon, muihin julkisyhteisöihin tai julkisiin työnantajiin nähden (em. asia Griesmar, tuomion 31 kohta ja em. asia Niemi, tuomion 48 kohta).
- 61 Toiseksi on todettava siitä arviointiperusteesta, jonka mukaan eläkkeen on suoraan perustuttava palvelusaikaan, että BeamtVG:n säännösten mukaan kyseisen lain nojalla maksetun eläkkeen määrä määräytyy virkamiehen palvelusajan pituuden perusteella.
- 62 Kolmanneksi on korostettava, että BeamtVG:n mukaan eläkkeen suuruus lasketaan virkamiehen viimeisen eläkkeen perustana olevan palkan perusteella.
- 63 Tästä seuraa, että BeamtVG:llä käyttöönotetun järjestelmän kaltaisesta järjestelmästä maksettu eläke, joka täyttää palvelussuhdetta koskevat kolme arviointiperustetta, kuuluu perustamissopimuksen 119 artiklan ja 1.5.1999 alkaen EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan soveltamisalaan.
- 64 Tällainen eläke ei näin ollen ole lakisääteisestä eläkejärjestelmästä maksettu eläke, joten BeamtVG:llä käyttöönotettu järjestelmä ei kuulu direktiivin 79/7/ETY soveltamisalaan.
- 65 Vaikka BeamtVG:llä käyttöönotetun järjestelmän kaltainen järjestelmä muodostaakin direktiivissä 86/378/ETY tarkoitetun ammatillisen sosiaaliturvajärjestelmän, kyseisen direktiivin vaikutuksia ei kuitenkaan ole syytä

selvittää tilanteessa, jossa sukupuoleen perustuva syrjintä eläkeasioissa voidaan suoraan todeta palkan muodostavien osatekijöiden sekä perustamissopimuksen 119 artiklassa ja EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdassa mainittujen kriteerien perusteella (ks. vastaavasti em. asia Beune, tuomion 64 kohta). Tämä pätee myös direktiivin 97/80/EY säännösten osalta.

- 66 On siis tarkasteltava, onko asia näin nyt esillä olevassa tapauksessa.
- 67 Tältä osin on muistutettava, että perustamissopimuksen 119 artiklassa ja EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdassa vahvistetaan periaate, jonka mukaan miespuolisille ja naispuolisille työntekijöille on maksettava samasta työstä samaa palkkaa. Tämän periaatteen vastaista on paitsi välittömästi sukupuoleen perustuvaa syrjintää merkitsevien säännösten soveltaminen, myös sellaisten säännösten soveltaminen, joilla pidetään voimassa miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden erilaista kohtelua soveltamalla arviointiperusteita, jotka eivät perustu sukupuoleen, silloin kun tällaista erilaista kohtelua ei voida selittää objektiivisesti perustelluilla seikoilla, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää (ks. yhdistetyt asiat C-399/92, C-409/92, C-425/92, C-34/93, C-50/93 ja C-78/93, Helmig ym., tuomio 15.12.1994, Kok. 1994, s. I-5727, 20 kohta ja asia C-167/97, Seymour-Smith ja Perez, tuomio 9.2.1999, Kok. 1999, s. I-623, 52 kohta).
- 68 BeamtVG:n riidanalaisten säännösten osalta on selvää, että ne eivät merkitse välittömästi sukupuoleen perustuvaa syrjintää. On siis tutkittava, voivatko ne merkitä perustamissopimuksen 119 artiklan ja EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan vastaista välillistä syrjintää.
- 69 Määritettäessä, onko kyseessä välillinen syrjintä, on tutkittava, onko riidanalaisilla säännöksillä epäedullisempia vaikutuksia naispuolisiin työntekijöihin kuin miespuolisiin työntekijöihin (ks. vastaavasti mm. em. asia Seymour-Smith ja Perez, tuomion 58 kohta).

- 70 Tältä osin on selvää, että eläkkeen leikkausta koskevan säännöksen soveltaminen yhdessä degressiivisen eläkekertymätaulukon kanssa voi johtaa siihen, että tehtyjen työntuntien määrän ollessa sama osa-aikainen työskentely antaa pienemmän eläkkeen kuin kokoaikainen työskentely.
- 71 On siis määritettävä, osoittavatko käytettävissä olevat tilastotiedot, että BeamtVG:n säännökset, jotka johtavat sellaisten virkamiesten eläkkeen määrän pienenemiseen, jotka ovat työskennelleet osa-aikaisesti ainakin osan palvelusajastaan, vaikuttavat huomattavasti suurempaan prosenttiosuuteen naispuolisista työntekijöistä kuin miespuolisista työntekijöistä. Tällaisessa tilanteessa näyttäisi kyseessä olevan sukupuoleen perustuva syrjintä, ellei riidanalaisia säännöksiä voitaisi perustella objektiivisilla seikoilla, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää.
- 72 Nyt esillä olevassa tapauksessa ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä ilmenee, että huomattavasti suurempi prosenttiosuus naispuolisista virkamiehistä kuin miespuolisista virkamiehistä työskentelee osa-aikaisesti, joten BeamtVG:n riidanalaisilla säännöksillä on vaikutusta heihin.
- 73 Näin ollen on todettava ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen tältä osin esittämien tietojen perusteella, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaiset säännökset voivat johtaa siihen, että naispuolisia työntekijöitä syrjitään miespuolisiin työntekijöihin verrattuna, mikä on vastoin sitä, että miespuolisille ja naispuolisille työntekijöille on maksettava sama palkka samasta työstä, ellei näitä säännöksiä voida perustella objektiivisilla seikoilla, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää.
- 74 Edellä esitettyjen huomioiden perusteella ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen on vastattava, että BeamtVG:llä luodun järjestelmän kaltaisesta järjestelmästä maksettu eläke kuuluu perustamissopimuksen 119 artiklan ja EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan soveltamisalaan. Näiden määräysten kanssa on ristiriidassa

BeamtVG:n 85 §:n ja BeamtVG:n 14 §:n vanhan version, kun niitä luetaan yhdessä, kaltainen lainsäädäntö, joka voi johtaa sellaisten virkamiesten eläkkeen määrän pienenemiseen, jotka ovat ainakin osan palvelusajastaan työskennelleet osa-aikaisesti, kun tämä virkamiesten ryhmä sisältää huomattavasti enemmän naisia kuin pieniä, ellei tätä lainsäädäntöä voida perustella objektiivisilla seikoilla, joihin ei liity mitään sukupuoleen perustuvaa syrjintää.

Kolmas ja yhdeksäs kysymys (C-4/02 ja C-5/02)

- 75 Kolmannella ja yhdeksännellä kysymyksellään, joita on syytä tarkastella yhdessä, kansallinen tuomioistuin tiedustelee, millä edellytyksillä siinä tapauksessa, että ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, BeamtVG:n 85 §:n ja BeamtVG:n 14 §:n vanhan version, kun niitä luetaan yhdessä, kaltaista lainsäädäntöä voidaan pitää perusteltuna sellaisten objektiivisten seikkojen vuoksi, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää.

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

- 76 Becker esittää, ettei ole olemassa objektiivista syytä, jolla voitaisiin perustella eläkkeen leikkauksen syrjivää vaikutusta, jonka seurauksena osa-aikaisesti työskennelleelle virkamiehelle, joka kokonaisuudessaan on tehnyt saman verran työtä kuin kokoaikaisesti työskennellyt virkamies mutta jonka tekemän työn määrä on vain jakautunut pidemmälle ajanjaksolle, kuitenkin kertyy pienempi eläkeprosentti. On totta, että joskus on esitetty, että tällaista eriarvoista kohtelua voitaisiin perustella taloudellisilla syillä, sillä eläkkeen leikkauksella on tämän katsantokannan mukaan tarkoitus korvata ne ylimääräiset taloudelliset rasitteet, joita viranomaisille aiheutuu osa-aikatyöskentelymahdollisuuden käyttöönottamisesta. Beckerin mukaan tällaista perustelua ei kuitenkaan voida hyväksyä.

- 77 Saksan hallituksen mukaan välillistä syrjintää voidaan perustella muilla syillä kuin kansallisen lainsäädännön perusteluissa esitetyllä julkisten menojen rajoittamisella, ja kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon myös syitä, jotka ilmenevät riidanalaisten säännösten yleisestä rakenteesta.
- 78 Saksan hallitus päätelee tästä, että nyt esillä olevassa tapauksessa Verwaltungsgericht Frankfurt am Mainin on selvitettävä, onko eläkkeen leikkaukselle olemassa lain perusteluissa esitettyjen syiden lisäksi muita syitä, jotka voivat ilmetä tarkasteltaessa asianomaisena ajankohtana sovellettua virkamiesten eläkeitä koskevaa saksalaista lainsäädäntöä kokonaisuutena objektiivisesti.
- 79 Saksan hallitus esittää tältä osin, että kyseisestä kansallisesta lainsäädännöstä voidaan päätellä, että eläkkeen leikkaus oli eläkejärjestelmään kuuluva korjausmekanismi, jolla pyrittiin välttämään se, että osa-aikaisesti työskennelleet virkamiehet hyötyisivät näin aiemman degressiivisen eläkekertymätaulukon soveltamisesta. Aiemman degressiivisen eläkejärjestelmän takia etua, josta hyötyivät sellaiset virkamiehet, jotka eivät olleet koko palvelusaikaansa työskennelleet kokoaikaisesti, ei voitu kompensoida siten, että yksinkertaisesti olisi otettu suhteellisesti huomioon ajanjaksot, joina työskentely oli osa-aikaista. Aiemman eläkejärjestelmän degressiivisyys edellytti Saksan hallituksen mukaan pikemminkin toisenlaista mukauttamismekanismia eli eläkkeen leikkausta. Eläkkeen leikkausjärjestelmä ei siis ole muuta kuin korjausmekanismi, jolla pyritään virkamiesten eläkejärjestelmän sisäiseen oikeudenmukaisuuteen.
- 80 Komissio esittää, että BeamtVG:n asianomaisista säännöksistä seuraavan miesten ja naisten eripalkkaisuuden kaltainen eripalkkaisuus, jota on perusteltu yksinomaan talousarvioon liittyvillä syillä, on ristiriidassa EY 141 artiklan kanssa. Komissio vetoaa tältä osin asiassa C-343/92, Roks ym., 24.2.1994 annettuun tuomioon (Kok. 1994, s. I-571, 35—37 kohta).

- 81 Komissio lisää, että viime kädessä kansallisen tuomioistuimen on päätettävä, onko lain säännös, jota sovelletaan työntekijän sukupuoleen katsomatta mutta joka tosiasiallisesti koskee huomattavasti suurempaa prosenttiosuutta naisista kuin miehistä, perusteltu objektiivisilla ja sukupuoleen perustuvaan syrjintään liittymättömillä syillä, ja miltä osin se on perusteltu. Komission mukaan yhteisöjen tuomioistuin voi kuitenkin esittää ennakkoratkaisupyynnön esittäneelle tuomioistuimelle ohjeita, jotka auttavat tätä ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevassa päätöksessä esitetyn oikeudellisen tilanteen ja tosiseikat huomioden määrittämään, onko asianomaiselle kansalliselle lainsäädännölle olemassa objektiivista oikeuttamisperustetta.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

- 82 Aluksi on palautettava mieliin, että viime kädessä kansallisen tuomioistuimen, jonka yksinomaiseen toimivaltaan tosiseikkojen arviointi ja kansallisen lainsäädännön tulkinta kuuluu, on päätettävä, onko lain säännös, jota sovelletaan työntekijän sukupuoleen katsomatta mutta joka tosiasiallisesti koskee huomattavasti suurempaa prosenttiosuutta naisista kuin miehistä, perusteltu objektiivisista ja sukupuoleen perustuvaan syrjintään liittymättömistä syistä, ja miltä osin se on perusteltu (ks. erityisesti asia 171/88, Rinner-Kühn, tuomio 13.7.1989, Kok. 1989, s. 2743, 15 kohta ja em. asia Seymour-Smith ja Perez, tuomion 67 kohta).
- 83 Vaikka ennakkoratkaisumenettelyssä kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on todeta tällaisten objektiivisten seikkojen olemassaolo siinä yksittäistapauksessa, jota se käsittelee, yhteisöjen tuomioistuin, jolta on pyydetty kansallista tuomioistuinta hyödyttäviä vastauksia, voi kuitenkin kansallisen tuomioistuimen ratkaisua helpottaakseen antaa ohjeita pääasian asiakirjojen ja sille esitettyjen kirjallisten ja suullisten huomautusten perusteella (asia C-278/93, Freers ja Speckmann, tuomio 7.3.1996, Kok. 1996, s. I-1165, 24 kohta; em. asia Seymour-Smith ja Perez, tuomion 68 kohta ja asia C-187/00, Kutz-Bauer, tuomio 20.3.2002, Kok. 2002, s. I-2741, 52 kohta).

- 84 Tämän osalta on heti aluksi todettava, että julkisten menojen rajoittamistavoitetta, johon ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen mukaan viranomaiset ovat vedonneet otettaessa kansallisessa lainsäädännössä eläkkeen leikkaus käyttöön, ei voida hyväksyä sukupuoleen perustuvan erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteeksi.
- 85 Yhteisöjen tuomioistuin on nimittäin jo todennut, että talousarvioon liittyvillä näkökohdilla ei voida perustella jompaankumpaan sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää. Jos talousarvioon liittyvillä näkökohdilla katsottaisiin voitavan perustella sellainen miesten ja naisten erilainen kohtelu, joka muutoin merkitsisi sukupuoleen perustuvaa välillistä syrjintää, niinkin perustavanlaatuisen yhteisön oikeuden säännön kuin miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltaminen ja sisältö voisivat vaihdella ajan ja paikan mukaan jäsenvaltioiden julkisen talouden tilan perusteella (em. asia Roks ym., tuomion 35 ja 36 kohta; asia C-226/98, Jørgensen, tuomio 6.4.2000, Kok. 2000, s. I-2447, 39 kohta ja em. asia Kutz-Bauer, tuomion 59 ja 60 kohta).
- 86 Miesten ja naisten erilainen kohtelu voi kuitenkin tietyissä tapauksissa olla perusteltua muista syistä kuin niistä syistä, joihin on vedottu hyväksyttäessä toimi, jolla tämä erilainen kohtelu on otettu käyttöön.
- 87 Jäsenvaltion, joka on toteuttanut tällaisen toimen, tai pääasian asianosaisen, joka vetoaa tähän toimeen, on nimittäin näytettävä toteen kansallisessa tuomioistui-
messä, että on olemassa objektiivisia syitä, joihin ei liity minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja joilla tätä toimea voidaan perustella (ks. vastaavasti em. asia Seymour-Smith ja Perez, tuomion 69 kohta ja em. asia Kutz-Bauer, tuomion 62 kohta), ilman, että tätä toimea toteutettaessa ilmoitettu tarkoitus sitoisi tältä osin jäsenvaltiota ja pääasian asianosaista.
- 88 Saksan hallitus esittää, että BeamtVG:llä käyttöön otettu eläkkeen leikkaus on eläkejärjestelmään kuuluva korjausmekanismi, jolla on tarkoitus estää se, että

osa-aikaisesti työskennelleet virkamiehet pääsevät edullisempaan asemaan kuin kokoaikaisesti työskennelleet virkamiehet vanhan degressiivisen eläkekertymätaulukon soveltamisen johdosta.

- 89 Lisäksi ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä ilmenee, että Bundesverwaltungsgerichtin mukaan eläkkeen leikkaus pienentää eläkettä suhteellisesti osa-aikaisen työskentelyn ja palkattoman virkavapaan tapauksessa, joten se ei merkitse välillistä syrjintää, joka on ristiriidassa yhteisön oikeudessa turvautun miespuolisten ja naispuolisten työntekijöiden samapalkkaisuusperiaatteen kanssa. Tällainen eläkkeen pienennys on nimittäin objektiivisesti perusteltua siitä syystä, että eläke tässä tapauksessa on vastike pienemmästä työpanoksesta.
- 90 Tältä osin on aluksi huomautettava, että kuten julkisasiamies toteaa ratkaisuehdotuksensa 102 kohdassa, yhteisön oikeuden kanssa ei ole ristiriidassa se, että eläke myönnetään osa-aikaisesta työskentelystä aikaan suhteutetulla perusteella.
- 91 Virkamiehen palvelusvuosien lisäksi virkamiehen palvelusvuosiensa aikana tekemän työn tosiasiallisen keston, verrattuna kaikkien palvelusvuosiensa ajan kokoaikaisesti työskennelleen virkamiehen tekemän työn tosiasialliseen keston, huomioon ottaminen muodostaa objektiivisen kriteerin, johon ei liity mitään sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja jonka nojalla kyseisen virkamiehen eläkeoikeuksia voidaan suhteellisesti pienentää.
- 92 BeamtVG:n 6 §:llä, jonka mukaan osa-aikaisen työskentelyn ajanjaksot kerryttävät eläkeoikeutta vain lyhennetyn työajan ja säännöllisen työajan välisessä suhteessa, pannaan täytäntöön tällainen objektiivinen kriteeri.

- 93 Sen sijaan toimea, joka johtaa siihen, että työntekijän eläkkeen määrää pienennetään enemmän kuin suhteessa hänen osa-aikaisesti työskentelemissä ajanjaksojen huomioon ottamiseen, ei voida pitää objektiivisesti perusteltuna, kun sen perusteluksi esitetään se seikka, että eläke on tässä tapauksessa vastike pienemmästä työpanoksesta.
- 94 Kuten julkisasiamies esittää ratkaisuehdotuksensa 60—62 kohdassa, BeamtVG:n 14 §:n vanhassa versiossa säädetyn eläkkeen leikkauksen soveltaminen palvelusaikanaan osa-aikaisesti työskennelleeseen virkamieheen johtaa siihen, että kyseisen virkamiehen eläkeprosentti pienenee enemmän kuin se pienenesi sovellettaessa BeamtVG:n 6 §:ää, jonka mukaan virkamiehen työskentelyaika otettaisiin huomioon suhteellisesti.
- 95 Tällaista tulosta ei voitaisi perustella perusteella, johon Saksan hallitus on vedonnut ja jonka mukaan tällaista eläkkeen leikkausta voidaan perustella tavoitteella taata osa-aikaisesti työskennelleiden virkamiesten ja kokoaikaisesti työskennelleiden virkamiesten yhdenvertainen kohtelu degressiivisen eläkekertymätaulukon sisältävässä järjestelmässä.
- 96 Eläkkeen leikkaus ei nimittäin takaa tällaisen tavoitteen saavuttamista. Kuten julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen 60—63 ja 100 kohdasta ilmenee, silloin, kun osa-aikaisesti työskennelleen virkamiehen ja kokoaikaisesti työskennelleen virkamiehen koko palvelusaikansa aikana tekemien työtuntien lukumäärä on sama, eläkkeen leikkausta koskevan järjestelmän soveltaminen ensiksi mainittuun johtaa siihen, että tälle kertyvä eläkeprosentti on pienempi kuin koko-aikaisesti työskennelleelle virkamiehelle BeamtVG:n 14 §:n vanhan version nojalla kertyvä eläkeprosentti. Itse asiassa eläkkeen leikkauksen käyttöönoton seurauksena tällaisen osa-aikaisesti työskennelleen virkamiehen degressiivisestä eläkekertymätaulukosta johtuvat edut ovat pienentyneet kun taas kokoaikaisesti työskennelleet virkamiehet saattoivat edelleen nauttia näistä eduista erityisesti silloin, kun he vaativat eläkettään eläkeoikeuksiensa perusteella sellaisten ensimmäisten palvelusajanjaksojen jälkeen, jotka vuosittain kerryttivät eläkeoikeutta enemmän kuin seuraavat vuodet.

97 Edellä esitetyistä huomioista seuraa, että kolmanteen ja yhdeksänteen kysymykseen on vastattava, että

- kansallisen tuomioistuimen, jonka yksinomaiseen toimivaltaan tosiseikkojen arviointi ja kansallisen lainsäädännön tulkinta kuuluvat, on päätettävä, onko lain säännös, jota sovelletaan työntekijän sukupuoleen katsomatta mutta joka tosiasiallisesti koskee huomattavasti suurempaa prosenttiosuutta naisista kuin miehistä, perusteltu objektiivisilla ja sukupuoleen perustuvaan syrjintään liittymättömillä syillä, ja miltä osin se on perusteltu
- julkisten menojen rajoittamisen tavoitetta ei voida hyväksyä sukupuoleen perustuvan erilaisen kohtelun perusteluksi
- miesten ja naisten erilainen kohtelu voi tietyissä tapauksissa olla perusteltua muista syistä kuin niistä, joihin on vedottu hyväksyttäessä toimi, jolla tämä erilainen kohtelu otettiin käyttöön
- BeamtVG:n 85 §:n ja BeamtVG:n 14 §:n vanhan version, kun niitä luetaan yhdessä, kaltaista kansallista lainsäädäntöä, josta seuraa, että työntekijän eläkkeen määrä pienenee enemmän kuin suhteessa hänen osa-aikaisen työs-kentelynsä ajanjaksoihin, ei voida pitää objektiivisesti perusteltuna, kun sitä perustellaan sillä seikalla, että eläke on tässä tapauksessa vastike pienem-mästä työpanoksesta, tai sillä, että kyseisellä kansallisella lainsäädännöllä on tarkoitus estää se, että osa-aikaisesti työskennelleet virkamiehet pääsevät edullisempaan asemaan kuin kokoaikaisesti työskennelleet virkamiehet.

Kymmenes ja yhdestoista kysymys (C-5/02)

- 98 Kymmenennellä ja yhdennellätoista kysymyksellään, joita on syytä tarkastella yhdessä, ennakkoratkaisupyyntöön esittänyt tuomioistuin tiedustele, onko pöytäkirjaa N:o 2 ja EY 141 artiklaa tulkittava siten, että niistä ensiksi mainittu yleisesti estää soveltamasta perustamissopimuksen 119 artiklaa ja jälkimmäisenä mainittu EY 141 artiklan 1 ja 2 kohtaa etuuksiin, joista säädetään ammatillisessa sosiaaliturvajärjestelmässä ja jotka myönnetään päivämäärää 17.5.1990 edeltäneiden työskentelykausien perusteella, vai onko tältä osin otettava huomioon se seikka, että näihin työskentelykausiin sovellettavia kansallisia säännöksiä on muutettu kansallisella lainsäädännöllä, joka on annettu ennen tätä päivämäärää mutta julkaistu sen jälkeen, minkä johdosta tietyissä tilanteissa esiintyy edelleen perustamissopimuksen näiden määräysten vastaista eriarvoista kohtelua.
- 99 Tältä osin on syytä aluksi huomauttaa, että yhteisöjen tuomioistuin on asiassa C-262/88, Barber, 17.5.1990 antamansa tuomion (Kok. 1990, s. I-1889) 44 ja 45 kohdassa todennut, että oikeusvarmuutta koskevat pakottavat seikat estävät sen, että oikeudellisia tilanteita, joiden oikeusvaikutukset ovat päättyneet menneisyydessä, arvioidaan uudelleen, kun useiden eläkejärjestelmien taloudellinen tasapaino olisi tällöin vaarassa järkkyyä taannehtivasti, joten perustamissopimuksen 119 artiklan välittömän oikeusvaikutuksen nojalla ei voida vaatia takautuvasti kyseisen tuomion julistamispäivämäärää edeltävästä ajankohdasta lähtien eläkeoikeutta paitsi kun kyse on henkilöistä, jotka ovat hyvissä ajoin tehneet aloitteita oikeuksiensa turvaamiseksi.
- 100 Kuten yhteisöjen tuomioistuin on täsmentänyt asiassa C-109/91, Ten Oever, 6.10.1993 antamassaan tuomiossa (Kok. 1993, s. I-4879, 19 ja 20 kohta), edellä mainitussa asiassa Barber annetun tuomion mukaisesti perustamissopimuksen 119 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen voidaan vedota tarkoituksin vaatia tasa-arvoista kohtelua ammatillisten eläkejärjestelmien yhteydessä ainoastaan sellaisten etuuksien osalta, jotka perustuvat mainitun tuomion antamispäivän eli 17.5.1990 jälkeisiin työskentelykausiin, paitsi kun on kyse työntekijöistä tai heidän jälkeensä etuuteen oikeutetuista, jotka ennen mainittua ajankohtaa ovat panneet vireille oikeudenkäynnin tai esittäneet vastaavan vaatimuksen sovellet-

tavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti (asia C-246/96, Magorrian ja Cunningham, tuomio 11.12.1997, Kok. 1997, s. I-7153, 25 kohta).

- 101 Tämä rajoitus on myös pöytäkirjassa N:o 2, joka selvästikin on yhteydessä edellä mainitussa asiassa Barber annettuun tuomioon, sillä myös kyseisessä pöytäkirjassa viitataan tähän samaan päivämäärään eli päivämäärään 17.5.1990. Pöytäkirjassa N:o 2, jossa ulotetaan edellä mainitussa asiassa Barber annettu tuomio koskemaan kaikkia ammatillisesta sosiaaliturvajärjestelmästä myönnettäviä etuuksia ja sisällytetään kyseinen tuomio perustamissopimukseen, tulkitaan asiassa Barber annettua tuomiota olennaisilta osilta samalla tavalla kuin sitä tulkitaan edellä mainitussa asiassa Ten Oever annetussa tuomiossa (asia C-57/93, Vroege, tuomio 28.9.1994, Kok. 1994, s. I-4541, 41 kohta).
- 102 Tämä rajoitus esitetään myös EY 141 artiklasta tehdyssä pöytäkirjassa, jonka sanamuoto on sama kuin pöytäkirjan N:o 2.
- 103 Kuten julkisasiamies toteaa ratkaisuehdotuksensa 110 kohdassa, asiassa Barber annetusta tuomiosta, pöytäkirjasta N:o 2 tai EY 141 artiklasta tehdystä pöytäkirjasta ei ilmene perusteita hyväksyä muita poikkeuksia kuin se, josta niissä nimenomaisesti mainitaan, sääntöön, jonka mukaan perustamissopimuksen 119 artiklan tai EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan välittömän oikeusvaikutuksen voidaan vedota tasa-arvoisen kohtelun saamiseksi ammatillisten eläkkeiden yhteydessä ainoastaan sellaisten etuuksien osalta, jotka myönnetään päivämäärän 17.5.1990 jälkeisten työskentelykausien perusteella.
- 104 Näin ollen kymmenenteen ja yhdenteentoista ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, että pöytäkirjaa N:o 2 ja EY 141 artiklasta tehtyä pöytäkirjaa on tulkittava siten, että niistä ensiksi mainittu estää perustamissopimuksen 119 artiklan ja jälkimmäisenä mainittu EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan soveltamisen ammatillisessa sosiaaliturvajärjestelmässä säädettyihin etuuksiin, jotka myönnetään päivämäärää 17.5.1990 edeltäneiden työskentelykausien perusteella, paitsi kun kyse on työntekijöistä tai heidän jälkeensä etuuteen oikeutetuista, jotka ennen mainittua päivämäärää ovat panneet vireille oikeudenkäynnin tai esittäneet vastaavan vaatimuksen sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Oikeudenkäyntikulut

- 105 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Saksan hallitukselle ja komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto)

on ratkaissut Verwaltungsgericht Frankfurt am Mainin 12.11.2001 tekemillään päätöksillä esittämät kysymykset seuraavasti:

- 1) Gesetz über die Versorgung der Beamten und Richter in Bund und Ländern -nimisellä 24.8.1976 annetulla lailla, sellaisena kuin se on julkaistuna 16.3.1999, käyttöön otetun järjestelmän kaltaisesta järjestelmästä maksettu vanhuuseläke kuuluu EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan (EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—EY 143 artiklalla) ja EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan soveltamisalaan. Näiden määräysten kanssa on ristiriidassa edellä mainitun lain 85 §:n ja 14 §:n vanhan version, kun niitä luetaan yhdessä, kaltainen lainsäädäntö,

joka voi johtaa sellaisten virkamiesten eläkkeen määrän pienenemiseen, jotka ainakin osan palvelusajastaan ovat työskennelleet osa-aikaisesti, kun tähän virkamiesten ryhmään kuuluu huomattavasti enemmän naisia kuin miehiä, ellei tätä lainsäädäntöä voida perustella objektiivisilla syillä, joihin ei liity mitään sukupuoleen perustuvaa syrjintää.

- 2) Juuri kansallisen tuomioistuimen, jonka yksinomaiseen toimivaltaan tosi-seikkojen arviointi ja kansallisen lainsäädännön tulkinta kuuluu, on pää-tettävä, onko lain säännös, jota sovelletaan työntekijän sukupuoleen katsomatta mutta joka tosiasiallisesti koskee huomattavasti suurempaa prosenttiosuutta naisista kuin miehistä, perusteltu objektiivisista ja suku-puoleen perustuvaan syrjintään liittymättömistä syistä, ja miltä osin se on perusteltu.

Julkisten menojen rajoittamista koskevalla tavoitteella ei voida perustella sukupuoleen perustuvaa erilaista kohtelua.

Miesten ja naisten erilainen kohtelu voi tietyissä tilanteissa olla perusteltua muista syistä kuin niistä syistä, joihin on vedottu hyväksyttäessä toimi, jolla tämä erilainen kohtelu on otettu käyttöön.

Gesetz über die Versorgung der Beamten und Richter in Bund und Ländern -nimisen lain 85 §:n ja kyseisen lain 14 §:n vanhan version, kun niitä luetaan yhdessä, mukaisen lainsäädännön kaltaista kansallista lainsäädäntöä, joka johtaa siihen, että työntekijän työeläkkeen määrä pienenee enemmän kuin suhteessa hänen osa-aikaisesti työskentelemiinsä ajanjaksoihin, ei voida pitää objektiivisesti perusteltuna, kun sen perusteluksi esitetään se seikka, että eläke on tässä tapauksessa vastike pienemmästä työpanoksesta, tai se seikka, että eläkkeen pienennyksellä on tarkoitus estää se, että osa-aikaisesti työskennelleet virkamiehet pääsevät edullisempaan asemaan kuin kokoaikaisesti työskennelleet virkamiehet.

- 3) Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen 119 artiklasta tehtyä pöytäkirjaa N:o 2 ja EY 141 artiklasta tehtyä pöytäkirjaa, joka on liitetty EY:n perustamissopimukseen, on tulkittava siten, että niistä ensiksi mainittu estää perustamissopimuksen 119 artiklan ja jälkimmäisenä mainittu EY 141 artiklan 1 ja 2 kohdan soveltamisen ammatillisessa sosiaaliturvajärjestelmässä säädettyihin etuuksiin, jotka myönnetään päivämäärää 17.5.1990 edeltäneiden työskentelykausien perusteella, paitsi kun kyse on työntekijöistä tai heidän jälkeensä etuuteen oikeutetuista, jotka ennen mainittua päivämäärää ovat panneet vireille oikeudenkäynnin tai esittäneet vastaavan vaatimuksen sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

La Pergola

Jann

von Bahr

Julistettiin Luxemburgissa 23 päivänä lokakuuta 2003.

R. Grass

V. Skouris

kirjaaja

presidentti